ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΤΟΣ Β'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1882 | ΑΡΙΘ. 25

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. Σελίδες ἐκ τῆς Ἱστορίας: Αἰκατερίνη ἡ ἐκ τῶν Μεδίκων, ὑπὸ Κ. Γ. Ξένου.—Τὸ ἐν Ροσέλλῃ ἐπιστημονικὸν συνέδριον τῆς Γαλλικῆς ἑταιρίας πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν, ὑπὸ Κυπαρίσσου Στεφάνου.—Ἡ Ἀλβανία καὶ ὁ Σκενδέρβεης.—Ἑβδομάς.—Χρονικά.

ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Η ΕΚ ΤΩΝ ΜΕΔΙΚΩΝ [1]

IV

— Ὁ βασιλεὺς ἀπέθανε! Ζήτω ὁ βασιλεύς! Τοιοῦτος εἶναι ὁ νόμος τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς εἶναι Νέρων ἢ ἠλίθιος!

Τὸν Κάρολον Θ' διεδέχθη Ἑنρῖκος ὁ Γ' καὶ ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων, συνεχίζουσα τὴν βασιλείαν της, ἐνόμισεν ὡς ἐπὶ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου, ὅτι εἶχεν ἤδη τὴν Γαλλίαν μεταξὺ τῶν χειρῶν της καὶ ὅτι ἠδύνατο τὰ πάντα.

Ἡ χήρα τοῦ Ἑنρίκου Β' καὶ μήτηρ τριῶν βασιλέων ἀνεπτεροῦτο ὑπὸ νέων ἐλπίδων καὶ μυρίοι πόθου ὑπεδαύλιζον τὴν φιλοδοξίαν της. Ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἠγωνίσθη, τώρα μὲν ταύτην, αὔριον δὲ ἐκείνην ὑποστηρίζουσα τὴν φατρίαν, νὰ κρατῇ ἑκατέραν ἐν ἀμφιβόλῳ ὑπεροχῇ, ἵνα μή ποτε θριαμβεύσασα καταβάλῃ καὶ αὐτήν. Διὰ τοῦτο κατηγορήθη καὶ ὑπὸ τῶν Οὐγενότων, καὶ ὑπὸ τῶν καθολικῶν ὡς ἐπαμφοτερίζουσα. Τῷ ὄντι τοιαύτη ἦτο ἡ πολιτεία τῆς Αἰκατερίνης, ἥτις διὰ παντὸς τρόπου ἐπεζήτησε τὴν μονοκρατορίαν.

Σήμερον οἱ Γκυίζαι ἴσταντο φραγμὸς εἰς τὴν φιλοδοξίαν της, ἀλλ' ὅμως αὔριον τὸν φραγμόν, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ καταρρίψῃ, μετεχειρίζετο ὡς προμαχῶνα, ἐναντίον ἄλλων νέων ἐχθρῶν. Καὶ οὐχὶ ἅπαξ κατέφυγεν εἰς τὸν δόλον, τώρα μὲν προσπαθοῦσα νὰ συνδιαλλάξῃ τὰς φατρίας, τώρα δὲ νὰ διασπάσῃ τὴν ἰσχύουσαν μερίδα.

Ἀλλ' οὔτε ἠδύνατο νὰ πολιτευθῇ ἄλλως ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ αὐλὴ ἦτο πεδίον φιλοδόξων μηχανορραφιῶν καὶ ἡγεμόνες δειλοὶ ἢ θρασεῖς μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ γενναῖοι τὸ φρόνημα ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας.

Ἀληθῶς τὸ στίγμα μένει ἀνεξίτηλον καὶ ἁπλῶς μόνον ἂν συγκατετέθη εἰς τὴν σφαγὴν τῶν Οὐγενότων. Ἀλλ' ἴσως ἡ ἱστορία θὰ τῇ ἔπλεκεν ἐγκώμια, ἐὰν δὲν ἐξηναγκάζετο, διὰ νὰ κατισχύσῃ τῶν ἐχθρῶν της, νὰ ὑπερβῇ πολλάκις αὐτοὺς κατὰ τὸν δόλον.

Καὶ ἐγεννήθη μὲν ἐν τῇ Ἰταλικῇ Φλωρεντίᾳ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀντίζηλοι τυραννίσκοι διεμελίζοντο τὴν ὡραίαν ἐκείνην γῆν, τυραννίσκοι, τῶν ὁποίων τὰ συνήθη ὅπλα ἦσαν οἱ καρποὶ τοῦ Ἀλβερίχου, τοὺς ὁποίους ὑπαινίσσεται ποὺ ὁ Δάντης, ὁ σάκκος καὶ ἡ λεπὶς τοῦ λαιμοτόμου, ὁσάκις δὲν ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ δηλητήριον, ἀλλ' ὅμως ἡ θυγάτηρ τοῦ Λαυρεντίου εὐκόλως θὰ ἐλησμόνει τὴν σύγχρονον πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος της, ἀφ' ἧς ἀπῆλθε νεωτάτη, ἐὰν δὲν τῇ ὑπενθύμιζον αὐτὴν οἱ Γκυίζαι.

Οἱ χρονογράφοι ἐν τούτοις ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν πλειότερα ἐγκλήματα ἢ ὅσων ἀληθῶς ὑπῆρξεν ἔνοχος. Οὕτως ἀκόμη εἶπον ὅτι καὶ ἡ Ἰωάννα d' Albret, βασίλισσα τῆς Ναβάρρας, δὲν ἀπέθανεν ἐκ πλευρίτιδος, ἀλλὰ διότι ὠσφράνθη τὰς εὐώδεις χειρίδας, τὰς ὁποίας τῇ ἐπώλησεν ὁ μυροπώλης τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων.[1])

Ἤδη ὁ Κάρολος Θ' ἀπέθανεν. Ὁ θρόνος περιήρχετο εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἑنρῖκον, βασιλέα τῆς Πολωνίας, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε ἐκεῖνος ἠγάπησεν, ἀλλ' ἐζήτει πάντοτε νὰ ἀπομακρύνῃ τῶν Παρισίων. Ἡ Αἰκατερίνη ἔμελλε νὰ συμβασιλεύσῃ μετὰ

1.—Ἴδε ἀριθμὸν 24.

1.—Mullié.— Fastes de la France. Paris 1858.— Tom. II.— σελ. 226.

τοῦ ἐκλεκτοῦ της υἱοῦ καὶ ἔσπευσε νὰ γράψῃ εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ ἄνευ ἀναβολῆς, ἀφίνων τινὰ ὄπισθέν του, ἵνα μὴ ἀπολέσῃ ἐντελῶς τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας.

Ὁ Ἑρρῖκος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἐπίσκοπος Montluc ὑπέβαλεν εἰς τοὺς Πολωνοὺς καὶ ἐνήργησε νὰ κατισχύσῃ τῶν ἄλλων ὑποψηφίων, οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῆς Γερουσίας καὶ τῶν μεγιστάνων τοῦ βασιλείου του. Ἡ μήτηρ του συνεβούλευσα αὐτόν, μεταβαίνοντα εἰς τὸν θρόνον του, μέχρι τῶν συνόρων, τῷ εἶχεν ὑποσχεθῆ ὅτι ἡ ἐξορία του δὲν θὰ παρετείνετο ἐπὶ πολύ.

Ὁ Ἑρρῖκος ἔμαθεν ἐν Κρακοβίᾳ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ. Ἡ στιγμὴ τῆς ἀπελευθερώσεώς του λοιπὸν ἐσήμανε καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ θρόνου, τὸν ὁποῖον ἐγκατέλειπεν, ἀνεχώρησε μετὰ δύο ἡμέρας κρύφα, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ 300,000 σκούδων πολυτίμους λίθους τοῦ στέμματος, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του μέχρι τῶν συνόρων! Διῆλθεν ἔπειτα τὴν Αὐστρίαν καὶ ἄνω Ἰταλίαν, ὑποδεχόμενος δι' ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων, ἐνῷ διεπεραιοῦτο ἀπὸ τῆς Βιέννας εἰς Ἐνετίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Φερράραν καὶ Τουρῖνον καὶ ἀπέναντι τῶν ἐξόδων τῆς ὑποδοχῆς παραχωρῶν ἢ ὑποσχόμενος ἐπαρχίας τοῦ νέου βασιλείου του.

Ἡ Αἰκατερίνη ἐσκέπτετο πολέμους καὶ ταπεινώσεις τῶν Μομμαρανσύ καὶ τῶν Οὐγενόττων. Ὁ Ἑρρῖκος, τὸν ὁποῖον ἀπεπταλμένοι τοῦ ἡγεμόνος συνήντησαν ἐπανερχόμενον καὶ ἐζήτουν ἔλεος ὑπὲρ τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἀδελφῶν των, ὑπεσχέθη τὴν συγγνώμην, μόνον ἐὰν οὗτοι καταθέντες τὰ ὅπλα ἤθελον νὰ ζήσωσιν ὡς καθολικοί, ἄλλως ἠπείλει δημεύσεις καὶ τιμωρίας. Ἐξ ἑτέρου δὲ ἡ μήτηρ τοῦ νέου ἡγεμόνος διεκήρυττεν ὅτι οὐδεμίαν πλέον ἐδέχετο παραχώρησιν. Ἐνῷ δὲ ὁ στρατὸς κατεδίωκε τοὺς ἀντάρτας, ὁ Ἑρρῖκος παρέμενεν ἐν Λυών, διοργανίζων τὰ τῆς ἐθιμοταξίας τῆς αὐλῆς του!

Ἡ Γαλλία ἠπατήθη. Ἐπίστευσεν ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ εἶχε βασιλέα. Ἤλπιζεν ἐκ τῆς φιλοδοξίας του τὰ πάντα, ἀλλ' ἐνόησεν ἐνωρὶς ὅτι ὁ τρίτος υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου Β' ἦτο χείρων τῶν ἄλλων δύο, οἵτινες προηγήθησαν αὐτοῦ.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἐστέφθη ἐν Reims (15 Φεβρουαρίου 1575). Ὅτε δὲ ἐπέθετον τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς του, λέγει ὁ ἱστορικὸς l' Estoile, παρεπονεῖτο γεγονυῖα τῇ φωνῇ ὅτι ἐβάρυνε τὴν κεφαλήν του καὶ δίς ὠλίσθησεν ἀπ' αὐτῆς. Τὴν ἑταῖριον ἐνυμφεύθη τὴν Λουΐζαν τῆς Λωραίνης, ἐξ ἔρωτος, λησμονήσας ὅσας εἶχεν ὑποσχέσεις πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, ὅθεν διῆλθε. Εἰσελθὼν εἰς Παρισίους ὑπὸ οἰωνοὺς τοιούτους ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ χρήματα παρὰ τοῦ κλήρου, χρήματα ἀπὸ τῆς συνελευσεως χάριν τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα ταῦτα ἐντὸς ὀλίγου ἐξηντλήθησαν. Οἱ Οὐγενότοι ἦσαν αὖθις ἰσχυροί. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας, τὸν ὁποῖον ἡ Αἰκατερίνη ἐκράτει πλησίον της ὡς ὅμηρον, δραπετεύσας ἡνώθη μετὰ τῶν στασιωτῶν. Ὁ στρατὸς τοῦ βασιλέως ἐζήτει μισθούς, ὁ στρατὸς τοῦ βασιλέως ἦτο ἐν ἀποσυνθέσει.

Ἡ Αἰκατερίνη εἶδεν ὅτι ἦτο ἀνάγκη εἰρήνης, ἔστω καὶ διὰ θυσιῶν, διότι ἐνῷ ἐταπεινώθη ἀπέναντι τῶν Γκυίζη καὶ Μομμορανσύ, οὗτοι δὲν ἦσαν κἂν ἱκανοὶ νὰ καταβάλωσι τοὺς Οὐγενότους, οἱ δὲ ἀναμενόμενοι μισθωτοὶ δὲν ἐφαίνοντο. Διὰ τῆς εἰρήνης ἤλπιζε νὰ προσεταιρισθῇ τινας τῶν ἀρχηγῶν των καὶ οὕτω νὰ καταβάλῃ τοὺς ἄλλους βραδύτερον.

Ὁ Ἑρρῖκος Γ' ὑπήκουσεν εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς μητρὸς καὶ ἐξέδοτο τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1575 τὸ διάταγμα τῆς εἰρηνοποιήσεως, δι' οὗ ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς λατρείας των. Ἐνόμισε δὲ οὕτω ὅτι ἐξησφάλισεν ἑαυτῷ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐπεδόθη εἰς ἑορτὰς καὶ ἀγώνας. Πολλάκις συνήντησαν αὐτὸν εἰς χοροὺς μετημφιεσμένων, φέροντα γυναικεῖαν ἐσθῆτα, μὲ ἡμιάνοικτον τὸ στῆθος καὶ περιδέραιον μαργαριτῶν περὶ τὸν λαιμόν. Εἰς τὰς ἐκδρομὰς ταύτας εἶχε συνοδοὺς τοὺς εὐνοουμένους του νεανίσκους, οἵτινες ἦσαν οἱ ἑταῖροι ἐν τοῖς ὀργίοις, μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν βραδύτερον, ἐν τῇ περιωνύμῳ ἐκείνῃ μονομαχίᾳ μετὰ τῶν ἀκολούθων τοῦ Γκυύζη, ὁ δὲ τέταρτος ἐδολοφονήθη παρὰ τὴν ὁδὸν τοῦ ἁγ. Ὀνωρίου.

Ὁ Ἑρρῖκος ἐλησμόνει ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν ηὐχαρίστει τοὺς Γκυίζη. Ὁ βασιλεὺς ἐκήρυττεν ἰσοπολιτείαν θρησκευτικὴν καὶ οὗτοι διωργάνιζον τὸν ἱερὸν Σύνδεσμον τῶν καθολικῶν (La Ligue). Ὁ Ἑρρῖκος ἠθέλησε νὰ ἐξαπατήσῃ αὐτοὺς κηρυσσόμενος ἀρχηγός των, ἀλλ' εἶδεν ὅτι οὐδένα ἄλλον ἢ ἑαυτὸν ἐξηπάτησε καὶ τότε ἀπεφάσισεν ἀληθῶς νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν Σύνδεσμον.

Ἡ εἰρήνη ὑπῆρξεν ἐφήμερος. Εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Οὐγένοτων εἶχον παραχωρηθῆ ἐπαρχίαι καὶ αὗται δὲν ἐδέχθησαν τοὺς νέους διοικητάς των, ὅπως συνέβη ἐπὶ τοῦ Κονδὲ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας. Οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταλάβωσιν ἑτέρας διὰ τῆς βίας. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ὄχλος ὑποδαυλιζόμενος περιΰβριζε τὰ ἱερά των καὶ νέος πόλεμος ἦτο ἐπὶ θύραις.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν (Δεκέμβριος 1575) συνεκαλεῖτο τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Συνδέσμου ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν τάξεων ἐν Blois, ἐν ᾗ ὁ κλῆρος καὶ οἱ εὐγενεῖς ἦλθον νὰ ἀπαιτήσωσι παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τὸ ἐνιαῖον τῆς θρησκείας. Ὁ ἐναρκτήριος λόγος τοῦ βασιλέως ἦτο σύρραμμα ψεύδους καὶ ὑποκρισίας. Ἐζήτησε νὰ ἀποβάλῃ ἀπ' αὐτοῦ τὴν εὐθύνην τῶν δεινῶν τῆς Γαλλίας, προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ μετριοπάθειαν καὶ ἔρωτα πρὸς συμφιλίωσεν, ἅτινα οὐδέποτε συνῃσθάνθη. Ὁ βασιλεὺς ἐπανελάμβανεν ἐκεῖ ὡς ἠθοποιὸς ὅ,τι ἀπὸ τῆς κρύπτης τοῦ ὑποβολέως τῷ ὑπηγόρευεν ἡ μήτηρ του, καὶ οἱ προεξάρχοντες τοῦ Συνδέσμου. Οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κλῆρος ἀπῄτησαν παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς ὑπηκόους του διὰ μέτρων αὐστηρῶν τὴν καθολικὴν θρησκείαν. Ἡ τρίτη τάξις ἀντέστη μετά τινος ἡρωϊκῆς αὐταπαρνήσεως καὶ δυνάμεως, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ πλειονοψηφία αὐτῆς ἀπεδέχθη νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἐνιαίου, ἀλλ' ἂν τοῦτο ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ διὰ τοῦ καλλίστου καὶ ἁγιωτάτου τρόπου.

Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἑρρῖκος ἐζήτησε τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, ὁ κλῆρος καὶ εὐγενεῖς ἤθελον ταῦτα νὰ ἐπιβαρύνωσι μόνην τὴν τρίτην τάξιν, αὕτη δὲ ἠρνήθη. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ βασιλέως ἐμαράνθη, ἡ δὲ Αἰκατερίνη, ἥτις τὴν προτεραίαν τῆς ἐνάρξεως τῆς Συνελεύσεως προσεκάλει καθ' ἕνα τῶν εὐγενῶν πληρεξουσίων ἐξορκίζουσα αὐτοὺς νὰ ψηφίσωσι μετὰ τῶν συναδέλφων των τὸ ἐνιαῖον τῆς θρησκείας, ἡ Αἰκατερίνη ἐσκέπτετο ἤδη ὅτι ἐξώθησε πέραν τοῦ δέοντος τὸν βασιλέα, ὅστις ἐπὶ τέλους διεκήρυξεν ὅτι ἐλλείψει χρημάτων δὲν δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ πλέον ὅ,τι ἀρχῆθεν ὑπεσχέθη.

Οὕτω ἀπεπέμφθησαν οἱ πληρεξούσιοι τότε, ἀντὶ δὲ τῆς παρατάσεως τοῦ πολέμου ὑπεγράφετο τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡ εἰρήνη τοῦ Βερζεράκ.

V

Καὶ ἰδοὺ ὁ Ἑρρῖκος ἐπιστρέφων εἰς Παρισίους ἐπανέρχεται εἰς τὸν πρότερον βίον τῶν ὀργίων, προσθέτων εἰς ἐπίμετρον εἰς τὰς ἄλλας αὐτοῦ ἀρετὰς τὴν ὑποκρισίαν. Παρακολουθεῖ τὰς λιτανείας, ἀνεγείρει μονάς, προσφέρει ἀναθήματα καὶ δῶρα εἰς τοὺς ναούς, καὶ ὁ Ἰησουΐτης αὐτοῦ ἐξομολογητὴς ἀνακηρύττει καλῇ τῇ πίστει ὅτι οὐδέποτε ἡ Γαλλία ἔσχε χριστιανικώτερον ἡγεμόνα.

Καὶ ὅμως ταῦτα πάντα ἐγένοντο πρὸς τὸ θεαθῆναι, οὔτε ἠδύναντο νὰ καλύψωσι τὰ αἴτια τῆς αὐλῆς. Μόνον εἰς τοὺς χρόνους τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀνευρίσκει τις τοιοῦτόν τινα συνδυασμὸν ἐκφυλισμοῦ καὶ ἀγρίων παθῶν.[1] Τὸ σκάνδαλον δὲν περιωρίζετο ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Λούβρου. Ὁ βασιλεὺς ἐζήτησε νὰ διαφθείρῃ τοὺς περὶ αὐτόν, ὅσοι δὲν εἶχον διαφθαρῇ, διὰ τῶν ἡδονῶν, δίδων πρῶτος τὸ παράδειγμα τοῦ ἐκφυλισμοῦ, παρουσιαζόμενος μὲ τὸ πρόσωπον ἐψιμμυθιωμένον, μὲ τὰς εὐώδεις του χειρίδας, καὶ τὰ γυναικεῖα περιτραχήλια, συνενῶν οὕτω εἰς ἑαυτὸν πᾶν ὅ,τι εἶπε περὶ τῶν αὐλικῶν ὁ Claude de Trellon ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ *Εἰκὼν τῆς αὐλῆς*.

Se friser, se fraiser, se farder le visage,
Et si c'est pour un grand, faire un maquerelage:
Voita tout le bonheur de ceux qui tous les jours.
S'engagent follement à la suite des cours.

Διέτρεχεν εἶτα τοὺς Παρισίους μετὰ τῶν εὐνοουμένων του, κρατῶν ἀπὸ τοῦ βραχίονος κάνιστρον, ἐξ οὗ ἀνέθαλλον κεφαλαὶ πιθήκων καὶ κυναρίων, ὅσα συνήθροισεν ἐξ ὅλης τῆς Εὐρώπης, δαπανήσας πλείω τῶν 100,000 σκούδων καὶ τύπτων διὰ τῆς μάστιγος τοὺς ἐντυχάνοντας.

Καὶ ἐν τούτοις μετὰ τῆς διαφθορᾶς ταύτης συνήνου τὴν δεισιδαιμονίαν· ὡμοίαζε κατὰ τοῦτο τὸν Λουδοβίκον ΙΑ'. Ὁ Βάλτερ Σκώττ εἰς τὰς *Ἑσπερίδας* αὐτοῦ, — ἢ μᾶλλον ὁ βιβλιόφιλος Jacob, ὅστις συνηρμολόγησε τὰς διηγήσεις ταύτας τοῦ Ἄγγλου μυθιστοριογράφου κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονήν του — παρουσιάζει τὸν Sain-Luc, ἕνα τῶν εὐνοουμένων τοῦ Ἑρρίκου Γ' ὑποκρινόμενον τὸ πρόσωπον τοῦ διαβόλου, καὶ διὰ σωλῆνος, προσκαλοῦντος τὸν κοιμώμενον Ἑρρῖκον νὰ ἐξυπνίσῃ, διότι ἡ τελευταία του ὥρα πλησιάζει νὰ σημάνῃ, τὸν δὲ ἡγεμόνα σχεδὸν παράφρονα τὴν ἐπιοῦσαν ἐκ τῶν ἐντυπώσεων τῆς φοβερᾶς ἐκείνης νυκτός.[2]

VI

Ὁ Σύνδεσμος εἶδε μετ' ὀλίγον ὅτι πᾶσαι αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ ἐψεύσθησαν καὶ ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὐδέποτε ἀπεφάσισεν εἰλικρινῶς τὴν πανολεθρίαν τῶν Οὐγενότων καὶ ὕψωσε τέλος τὴν φοινικίδα. Ὁ δοὺξ

1. Henri Martin. Histoire de France. Tom. IX. σελ. 471.

2. Scirées de Walter Scott à Paris» par. Jacob. 1846. Tom. I. La Sarbacane.

τῆς Γκυίζης ἐζήτει τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ἑρρίκου, ἀπὸ δὲ τοῦ ἄμβωνος ἐξεσφενδόνιζον οἱ ἱεροκῆρυκες ἀπειλὰς καὶ ἀναθέματα.

Ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε μισθωτοὺς εἰς Παρισίους, μὴ ἐμπιστευόμενος πλέον οὔτε εἰς τοὺς ἰδίους σωματοφύλακας. Ὁ λαὸς ὠργισθεὶς ἔλαβε τότε τὰ ὅπλα, ἀνέσκαψε τὰς ὁδούς, ἤγειρε προχώματα καὶ ἔφθασεν ἤδη κάτωθεν τοῦ Λούβρου. Ὁ Ἑρρίκος ἐξῆλθε τῆς πρωτευούσης, ὅπου δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ εἶναι ἀσφαλὴς καὶ ὥρισε νὰ μὴ εἰσέλθῃ ἢ διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων.

Τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1588 συνεκλήθη αὖθις ἡ Συνέλευσις ἐν Blois. Οἱ πληρεξούσιοι ἦσαν πάντες ἀφωσιωμένοι εἰς τοὺς Γκυίζη οἵτινες δὲν ἐσκέπτοντο πλέον περὶ συμβιβασμῶν καὶ ἀμοιβαίων παραχωρήσεων. Διενοοῦντο νὰ κηρύξωσιν αὐτὸν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου καὶ νὰ κλείσωσιν ἐντὸς μονῆς. Ὁ καρδινάλιος τῆς Γκυίζη ηὔχετο νὰ μὴ ἀποθάνῃ, πρὶν ἢ, λαβὼν μεταξὺ τῶν σκελῶν του τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑρρίκου, χαράξῃ ἐπ' αὐτῆς δι' ἐγχειριδίου τὸν τύπον τοῦ στέμματος. Ἡ δέσποινα τοῦ Montpensier, ἀδελφὴ τοῦ δουκὸς, εἶχεν ἐξαρτήσει ἀπὸ τῆς ζώνης της χρυσῆν ψαλίδα, δι' ἧς ἔλεγεν ὅτι θὰ κόψῃ τὸ μοναχικὸν κάλυμμα τοῦ βασιλέως.

Ὁ βασιλεὺς ἀνίσχυρος ἐν τοῖς ὅπλοις, ἄνευ συμμάχων, ἄνευ χρημάτων, κατέφυγεν εἰς τὸν δόλον. Ἀνέρριπτεν οὕτω τὸν κῦβον περὶ τῶν ὅλων, οὐχὶ ὡς ὁ Καῖσαρ διαβαίνων τὸν Ρουβίκωνα, ἀλλ' ὡς οἱ Πάρθοι διὰ πλαστῆς ὑποχωρήσεως. Προσεκάλεσεν εἰς τὸ συμβούλιον τὸν δοῦκα καὶ ὁ δοῦξ νομίζων πάντοτε ὅτι ἐπρόκειτο περὶ νέων διαπραγματεύσεων, ἐπορεύθη εἰς συνάντησιν τοῦ ἡγεμόνος. Τὴν προτεραίαν, ὅτε καθήμενος εἰς τὴν τράπεζαν εὗρεν ὑπὸ τὸ χειρόμακτόν του τεμάχιον χάρτου μὲ τὰς λέξεις — Προσοχή! Κακόν τι ἐξωφαίνεται ἐναντίον ἡμῶν! — ἠρκέσθη νὰ γράψῃ κάτωθεν — Δὲν θὰ τολμήσωσι! — Οὔτε ἤκουσε τὰς συμβουλὰς τῶν φίλων του, οἵτινες ἐζήτουν νὰ ἀποτρέψωσιν αὐτὸν τῆς ἀποφάσεώς του ταύτης. Οἱ δολοφόνοι τοῦ βασιλέως ἀνέμενον αὐτὸν ἐν τοῖς διαδρόμοις τῶν ἀνακτόρων καὶ ὅτε εἰσήρχετο πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ὡρμήσαντες ἐκ τῆς ἐνέδρας των ἐνέπηξαν τὸ ἐγχειρίδιον εἰς τὰ στήθη του (22 Ὀκτωβρίου 1588).

Ὅτε ὁ Ἑρρίκος εἶδεν αὐτὸν ἐκτάδην καὶ ἄπνουν' — Πόσον εἶναι μέγας τὸ ἀνάστημα! — Ἀνεβόησεν — Νεκρὸς οὕτω φαίνεται ὑψηλότερος ἢ ὅσον ὅτε ἦτο ζῶν! — Καὶ ἐλάκτισεν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον.

Ἔπειτα ἔσπευσε πρὸς τὴν μητέρα του, ἥτις ἦτο ἤδη κλινήρης. — Ὁ βασιλεὺς τῶν Παρισίων δὲν ὑπάρχει πλέον' — εἶπε — τώρα εἶμε τῷ ὄντι βασιλεύς!

Εἴθε — εἶπεν ἐκείνη — ὁ θάνατος οὗτος νὰ μὴ σὲ καταστήσῃ βασιλέα ἄνευ θρόνου! Ἐκόπη καλά' πρέπει τώρα καὶ νὰ ραφῇ.

Συγχρόνως δι' ἑτέρας δολοφονίας ὁ Ἑρρίκος ἀπηλλάγη τοῦ καρδινάλιος τῆς Γκυίζης.

Ἀλλ' ὅμως ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων προεφήτευσεν ἐπακριβῶς. Ὁ θάνατος τῶν Γκυίζη συνεπάραξε τοὺς Παρισίους, ἀπὸ τῶν ὁποίων φυγὰς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν ὁδοφραγμάτων, ἐπλανᾶτο εἰσέτι μακρὰν καὶ ὅπου δὲν θὰ εἰσέλθῃ πλέον, οὔτε διὰ τοῦ ῥήγματος τῶν τειχῶν, ὡς ἤλπιζε.

Ἡ Αἰκατερίνη δὲν ἐπέζησε νὰ ἴδῃ τὸν υἱόν της πίπτοντα ὑπὸ τὸ κτύπημα τοῦ Ἰακωβίτου μοναχοῦ. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα (5 Ἰανουαρίου 1589) ἀπέθνησκεν ἐξόριστος καὶ αὐτὴ τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λούβρου, ὅπου ἐχαλκεύθησαν τόσα αὐτῆς σχέδια καὶ τόσα στρατηγήματα ἀποτυχόντα. Εἶχεν ἤδη συμπληρώσει τὸ ἑβδομηκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας της.

Ἡ ἱστορία τὴν ἐπιοῦσαν ἀνέγνω τὴν ἐτυμηγορίαν της εἰς ἐπήκοον τῶν ἐπιγιγνομένων. Διεξῆλθε τὰ γεγονότα ἓν πρὸς ἓν καὶ κατεδίκασε τὴν Αἰκατερίνην τῶν Μεδίκων ἐπιρρίψασα ἐπ' αὐτῆς ὅλην τὴν εὐθύνην. Καὶ ὅμως ἐὰν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα, ἐν ᾗ τις ζῇ διαπλάττει τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι, ἐὰν αὕτη ἔζη εἰς κρείττονα ἐποχήν, ἡ ἱστορία θὰ ἐλάλει περὶ αὐτῆς μᾶλλον εὐφήμως.

Ἠγάπησε τὰ τέκνα της ὅσον δὲν ἠγάπησε τὸν σύζυγον καὶ ἤθελε νὰ τὰ ἴδῃ ἐπὶ θρόνων, ἀλλ' ὅμως τὰ τέκνα πολλάκις ἐζήτησαν ν' ἀπομακρύνωσιν αὐτήν, ἐπιρρίπτοντα καὶ αὐτὰ ὡς οἱ ἄλλοι, τὴν εὐθύνην τῶν δεινῶν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς μητρός των. Ἐν τούτοις ἐκείνη ἐπωφελουμένη τῆς εἰρήνης πλέον ἢ ἅπαξ ἐζήτησε τὴν νίκην καὶ ἔπεμπε στρατὸν καὶ στόλον ὑπὸ τὸν Strozzi εἰς τὴν Πορτογαλλίαν καὶ τὰς Τερθέρας νήσους, ἢ ἐπεχείρει νὰ ἑνώσῃ τὰς Κάτω χώρας μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Γαλλίας. Ἡ Αἰκατερίνη διετήρησε μέχρις ἐσχάτων τὴν ζωηρότητα ἐκείνην τοῦ πνεύματος καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐν τῷ παραστήματι. Ὑπῆρξε λογία καὶ φιλόπονος, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν φροντίδων τῆς πολιτείας ἐσχεδίαζεν αἴφνης τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ, ἢ τὸ πρόγραμμα τῶν ἑορτῶν ἐν τῷ Λούβρῳ. Αἱ δὲ ἐπιστολαί της διεκρίνοντο διὰ τὴν χάριν τῆς ἐκφράσεως.

VII

Ὀλίγους μῆνας ἐπέζησεν αὐτῆς ὁ Ἑρρῖκος. Οἱ Παρίσιοι ἀνάστατοι ἀπεκήρυξαν τὸν ἡγεμόνα των, ἡ Σορβόννα ἔλυσε τοῦ ὅρκου τῶν τοὺς ὑπηκόους τοῦ Ἑρρίκου Γ'. Ὁ λαὸς ἔθραυσε τὰ σύμβολά του. Ὁ θρόνος ἦτο ἄνευ βασιλέως, ὁ βασιλεὺς ἄνευ θρόνου καὶ ὁ δοῦξ τῆς Μαγέννης, τρίτος ἀδελφὸς τοῦ δουκὸς τῆς Γκυίζης, ἐκηρύχθη ἀντιβασιλεύς.

Ὁ Ἑρρῖκος μετὰ τῶν μισθωτῶν του καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας ἐπολιόρκει τοὺς Παρισίους καὶ ἠπείλει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ ἁγίου Κλοτοάλδου. — Παρίσιοι, ἔλεγε — βαρεῖα κεφαλὴ ἀπέναντι τοιούτου σώματος, οἷον ἡ Γαλλία, ἔχεις ἀνάγκην ἀφαιμάξεως.

Ἀλλ' ἡ ἀπειλὴ αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη, διότι ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Ἰακώβου Κλήμεντος ἐξεδίκησε τὸν θάνατον τῶν Γκυίζη (1 Αὐγούστου 1589). Μυθιστοριογράφος τις μάλιστα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διατείνεται ὅτι ὁ μοναχὸς οὗτος, τὸν ὁποῖον ὁ Πάππας Σίξτος Ε' ἐδικαίωσε καὶ οἱ ἱερεῖς ἀνεκήρυξαν ἅγιον, διέπραξε τὸν φόνον, ὑποσχεθεὶς τοῦτο εἰς Ὑψηλήν τινα δέσποιναν ἐν στιγμῇ ἐρωτικῆς παραφορᾶς.[1]) Ὁ ἡγεμὼν δὲν ὑπῆρχε πλέον' ἡ δυναστεία τῶν Βαλλουᾶ ἐκλείπει καὶ ἄρχεται ἐκείνη τῶν Βουρβόνων καὶ τὸν βασιλέα τῶν ὀργίων διαδέχεται ὁ βασιλεὺς τῶν νικῶν, ὁ βεαρνὸς Ἑρρῖκος Δ'.

Κ. Γ. ΞΕΝΟΣ.

Εὐχαρίστως μεταδίδομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν ἔκθεσιν περὶ τοῦ ἐν Ροσέλλῃ συνελθόντος ἄρτι συνεδρίου τῆς Γαλλικῆς ἑταιρίας πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν, ὀφειλομένην εἰς τὸν γλαφυρὸν κάλαμον νέου Ἕλληνος, πολλὴν ὑποσχομένου ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς αὐτοῦ σπουδαῖς ἐπιτυχίαν. Ἐπετράπη ἡμῖν ἐπίσης νὰ δημοσιεύσωμεν τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἔγραψε συνοδεύων τὸ καλὸν τοῦτο ἔργον ὁ νεαρὸς ἐπιστήμων κ. Κυπάρισσος Στεφάνου.

ΤΟ ΕΝ ΡΟΣΕΛΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΠΡΟΑΓΩΓΗΝ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Φίλτατέ μοι,

Μόλις ἐπανελθὼν ἐκ Ροσσέλλης, ἔλαβον τὴν ἐπιστολήν σου, δι' ἧς ἀπῄτεις, ἵνα σοι γράψω ἐκτενῶς πως περὶ τοῦ ἐκεῖ πρὸ μικροῦ συγκροτηθέντος συνεδρίου καὶ περὶ τῶν σχετιζομένων αὐτῷ.

Περισυναγαγὼν τὰς ἀναμνήσεις μου, πρὶν ἢ ἐξορισθῶσιν ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ὑπὸ ἄλλων ἀσχολιῶν, σοὶ πέμπω ἁπλῆν περιγραφὴν τῶν κατὰ τὸ συνέδριον, συνοδεύων αὐτὴν δι' ὀλίγων γραμμῶν περὶ τῆς Γαλλικῆς Ἑταιρίας πρὸς διάδοσιν τῶν ἐπιστημῶν, τῆς τελούσης τὰ ἐτήσια ἐν Γαλλίᾳ ἐπιστημονικὰ συνέδρια, καὶ περὶ τῆς ἱστορικῆς πόλεως Ροσέλλης, παραλείπων, λεπτομερείας περὶ τῶν γενομένων κοινοποιήσεων, ὧν περιλήψεις εὑρήσεις ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ τύπῳ.

Ἐλπίζω δέ, ὅτι μεθ' ἅπασαν τὴν κατ' ἀνάγκην ἡμελημένην καὶ ἄτεχνον περιγραφὴν τῶν πραγμάτων, τὸ ἐν πολλοῖς περίεργον καὶ σπουδαῖον αὐτῶν θέλει πως ἑλκύσει τὸ ἐνδιαφέρον σου.

Παρίσιοι, τῇ 18/30 Ὀκτωβρίου 1882.

Ὅλως σός

ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

I

Ἡ σύστασις τῆς Γαλλικῆς ἑταιρίας πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν (Association Française pour l' avancement des Sciences) ὀφείλεται εἰς τὸν πρὸς ἀνακαίνισιν καὶ ἀναμόρφωσιν γενικὸν ὀργασμὸν τὸν καταλαβόντα τὸ γαλλικὸν πνεῦμα μετὰ τὰς συμφορὰς τοῦ τελευταίου πολέμου. Μόλις ἐξ αὐτῶν ἀνακύψασα ἡ Γαλλία, ἔστρεψεν ἀμέσως τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἐκ νέου σύνταξιν τῶν δυνάμεών της πρὸς συνέχισιν τῶν ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ προγενεστέρων αὐτῆς ἄθλων. Αἱ ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ σταδίῳ οὕτως ἐπαχθεῖσαι μεταρρυθμίσεις καὶ παρασκευασθεῖσαι πρόοδοί εἰσι πολλαπλαῖ. Συστάσεις ἐπιστημονικῶν ἑταιριῶν, σχολῶν, φροντιστηρίων, μουσείων, περιοδικῶν κτλ. ταχέως διεδέχθησαν ἄλληλα. Ὑπὸ τὸ κράτος δὲ τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἱδρύετο ἡ «Association Française» ὁ ἀκαδημαϊκὸς Quatrefages, πρῶτος αὐτῆς πρόεδρος, ἔλεγεν ἐν τῷ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1872 συγκροτηθέντι ἐν Βορδῷ συνεδρίῳ· « Σκοπὸς τῆς ἡμετέρας ἑταιρίας εἶναι ἡ προαγωγὴ καὶ διάδοσις τῶν ἐπιστημῶν· ἔτι μᾶλλον δε ἡ ἀνακαίνισις τῆς

---

[1] Ἴδε ἐν τῇ Bibliothèque universelle des Romans. Paris—Juillet 1782 2e. Vol. — σελ. 112 τὴν περίληψιν τῆς μυθιστορίας ταύτης. Anecdodes du Seizième siècle, ou intrigues de cour politiques et galantes. (Amsterdam, 1744 εἰς τόμους 4). 1e Anecdote. Amours de Catherine de Bourbon avec Carles, Comte de Soissons.

πατρίδος ἡμῶν διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἐπιρρώσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος. Σήμερον πλέον ὑπέρ ποτε, τὸ μέγεθος τῶν κρατῶν οὔτε κατὰ τὴν ἔκτασιν λογίζεται τοῦ ἐδάφους, οὔτε κατὰ τὴν πληθὺν τῶν κατοίκων. Οὐδὲ μόνον ἐπὶ τῶν πεδίων τοῦ πολέμου συνάπτεται μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ὁ ἀγών... Σήμερον, πλέον ὑπέρ ποτε ἡ σφαῖρα τῆς διανοίας, τὰ βασίλεια τῆς ἐπιστήμης, ἔχουσι τὰς μάχας των, τὰς νίκας των, τὰ τρόπαιά των. Προσδοκῶμεν τὴν τοῦ μέλλοντος φράν· ἰδοὺ ὅμως τὸ πεδίον, ἐφ οὗ πρώτιστα ὀφείλομεν νὰ ἐκδικήσωμεν τὴν πατρίδα μας.»

Πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς «τῆς προαγωγῆς καὶ διαδόσεως τῶν ἐπιστημῶν, τὸ μὲν διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν ἐπιστημῶν καθ' ἑαυτάς, τὸ δὲ διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐπεκτάσεως τῶν πρακτικῶν αὐτῶν ἐφαρμογῶν» ἡ ἑταιρία αὕτη ἐνεργεῖ διὰ συνεδρίων, ὁμιλιῶν (conférences), δημοσιεύσεων, ἔτι δὲ παρέχουσα συνδρομὰς πρὸς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας κτλ.

Συγκροτοῦσα δ' ἡ Ἑταιρία αὕτη τὰ ἐτήσια αὐτῆς συνέδρια εἰς διαφόρους τῆς Γαλλίας πόλεις προέθετο, ἀφ' ἑνὸς μὲν, νὰ διευκολύνῃ τὴν σπουδὴν τῶν διαφόρων τοῦ τόπου προϊόντων καὶ βιομηχανιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ κυριώτατα, νὰ ἑλκύῃ καὶ στρατολογῇ ἐργάτας καὶ ἐραστὰς τῆς ἐπιστήμης ἀπανταχοῦ τῆς Γαλλίας. Οὕτω; ὁ αὐτὸς Quatrefages, παρακατιὼν ἐν τῷ μνησθέντι λόγῳ του ἔλεγεν· «Ἃς ἀνακινῶμεν λοιπὸν, ἃς ἀνασκαλεύωμεν πάσας τὰς διανοίας· ὦμεν δὲ βέβαιοι, ὅτι οὕτω θέλομεν ἀνακαλύψει θησαυροὺς, οἵτινες ἄλλως θὰ ἔμενεν κεκρυμμένοι ἐν τοῖς ἀπορρίμμασι τῆς ἀμαθείας· Ὁ σκοπὸς ἡμῶν τότε μόνον θέλει ἐπιτελεσθῇ, ὁπόταν πᾶν ἄτομον ὁπωσδήποτε ἐπὶ τοῦ τόπου δρῶν ἢ ὥρας τινὰς σχολῆς διαθέτον, καταστῇ πεφωτισμένος φίλος καὶ θιασώτης τῆς ἐπιστήμης· ὁπόταν ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς μάθῃ τίνες ἀρχαὶ διέπουσι τοὺς πρακτικοὺς κανόνας τῶν διαφόρων τεχνῶν.»

Ἡ Γαλλικὴ Ἑταιρία ταχέως ἔκτοτε προέβη προαγομένη καὶ ἐπεκτείνουσα τὸν κύκλον τῆς ἑαυτῆς ἐνεργείας. Ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἠρίθμει ἑκατακόσια μέλη, ταῦτα νῦν ὑπερβαίνουσι τὰ πεντακισχίλια. Τὰ ὑπ' αὐτῆς διαδοχικῶς συγκροτηθέντα συνέδρια ἐν Βορδώ, Λυών, Λίλλῃ, Νάνταις, Κλερμοντίῳ, Ἄβρῃ, Παρισίοις, Μομπελλιέ, Ρέμς, Ἀλγερίῳ, τελευλευταῖον δ' ἐν Ροσέλλῃ, ἄριστα ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῶν, πολλῆς δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως ἐγένοντο πρόξενα.

II

Ἡ πόλις τῆς Ροσέλλης, ἐν ᾗ συνῆλθεν ἡ ἑνδεκάτη σύνοδος τῆς Γαλλικῆς Ἑταιρίας πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν, κειμένη εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Γαλλίας παράλια, πρωτεύουσα δὲ τοῦ νομοῦ τῆς κάτω Charente, δὲν διακρίνεται μὲν μεταξὺ τῶν γαλλικῶν πόλεων ἐπὶ μεγέθει καὶ πληθυσμῷ (πόλις ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς εἰκοσακισχιλίους κατοίκους), οὐδ' ἐπὶ ἐκτάκτῳ τινὶ βιομηχανικῇ ἢ ἐμπορικῇ κινήσει, ἐπίσημον ὅμως θέσιν κατέχει διὰ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν, ὃν ἐπέδειξαν οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατὰ τοὺς μέσους χρόνους.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ἡ Ροσελλαία ἀκτὴ ἦτο σχεδὸν ἐρήμη. Εἷς πύργος, εἷς ναΐσκος, ὀλίγαι καλύβαι πτωχῶν ἁλιέων μόνα ὑπῆρχον αὐτόθι, σχεδὸν ὅπως μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπὶ τῆς ἐρήμης ἐκείνης παραλίας τῆς Σύρου, ἐφ' ἧς βραδύτερον ἱδρύθη ἡ Ἑρμούπολις. — Ἀλλὰ περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρόσφυγες ἐκ τῶν περιχώρων φεύγοντες τὰς καταστροφὰς τοῦ πολέμου, συνέρρευσαν αὐτόθι ζητοῦντες καταφύγιον. Τὸν οὕτως ἀποτελεσθέντα συνοικισμὸν προήγαγεν ἰδίᾳ ἡ προστασία Ἐρρίκου τοῦ Β', (1154-1189) ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ ὑποστηρίξῃ πόλιν ναυτίλων τολμηρῶν καὶ πλουσίων ἐμπόρων, πολλὰ παρέσχε τῇ νεαρᾷ Ροσέλλῃ προνόμια αὐτοδιοικήσεως, καθιστῶντα αὐτὴν δημοκρατίαν ἀνεξάρτητον. — Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας βραδύτερον διώριζεν ἁπλῶς γενικὸν αὐτοῦ ἐπίτροπον, πολιτικὸν καὶ δικαστικὸν, τοῦ ὁποίου ἡ δικαιοδοσία περιωρίζετο εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ δημάρχου καὶ εἰς τὴν προεδρείαν τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων. Τὸ πολυάριθμον ναυτικὸν, ὅπερ βαθμηδὸν ἡ πόλις ἀπέκτησε καὶ ὅπερ ἐν ἀνάγκῃ μετέτρεπεν εἰς πολεμικὸν, παρέσχεν αὐτῇ δύναμιν ἰσχυράν. Οὕτω δὲ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἡ Ροσέλλη ἔλαβε σπουδαῖον μέρος εἰς πολεμικὰ ἔργα, ἰδίᾳ ὡς ἐπίκουρος τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας.

Πλὴν καίτοι πιστὴ εἰς τὸ γαλλικὸν στέμμα, οὐδαμῶς ἐπαύετο προασπίζουσα ἐνώπιον αὐτοῦ τὰ δικαιώματά της. Οὕτω δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὸν Γάλλον μονάρχην ἐντὸς τῶν τειχῶν νὰ εἰσέλθῃ, πρὶν ἢ ὅρκον ὀμώσῃ ὅτι θέλει σεβασθῇ τὰς ἐλευθερίας αὐτῆς. Νῆμα μετάξινον, τεινόμενον ἑκάστοτε πρὸ τῶν πυλῶν, ἐκώλυεν αὐτῷ πρὸ τοῦ ὅρκου τὴν εἴσοδον, τοῦτο δὲ μόνον μετὰ τὸν ὅρκον ἔκοπτενο τῆς

πόλεως δήμαρχος, ἐλευθέραν παρέχων τὴν δίοδον τῷ γάλλῳ βασιλεῖ.

Αἰῶνες οὕτω παρῆλθον καὶ πολυάριθμοι βασιλεῖς τὸ ἀσθενὲς ἐκεῖνο ἐσεβάσθησαν νῆμα. Ἦλθεν ὅμως ἡμέρα, καθ' ἣν παρὰ τὰ καθιερωμένα ὅσια, ἡ σπάθη τοῦ Montmorency ἔταμεν αὐτό, Κάρολος δ' ὁ ἔνατος εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἄνευ ὅρκου. Ἔκτοτε ἤρξατο ὁ μακρὸς τῶν Ροσελαίων ὑπὲρ αὐτονομίας ἀγών, ἀγὼν ἄλλοτε μὲν ἀθόρυβος καὶ λανθάνων, ἄλλοτε δὲ ζωηρὸς καὶ σφοδρός, διαρκέσας δ' ἕνα περίπου αἰῶνα. Δὶς συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ροσέλλης ἰσχυραὶ τοῦ βασιλείου δυνάμεις (τῷ 1537 καὶ 1627). Καὶ τὴν μὲν πρώτην τῶν προσβολῶν κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ καὶ εἰς εἰρήνην νὰ ἐξαναγκάσῃ ἀντίστασις ἰσχυρὰ καὶ ἀνένδοτος, πλὴν κατὰ τὴν δευτέραν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Richelieu διευθυνομένην, ἡ ἡρωϊκὴ πόλις ὤφειλε νὰ ὑποκύψῃ ὑπὸ τὸ βάρος μοίρας ἀναποδράστου. Τάφρος βαθεῖα περιζώνει τὴν πόλιν καὶ ἀποκλείει ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, ὀχυροῦται δ' ἡ τάφρος δι' ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ. Πάντα δὲ ἐπισιτισμὸν ἢ τυχὸν ἐπικουρίαν ἐκ τῆς θαλάσσης παρακωλύουσι προχώματα ἐν αὐτῇ συνεχίζοντα τὰ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ὀχυρώματα, ἀποφράττοντα διὰ τοῦ λιμένος τὴν εἴσοδον. Οὕτω περιζωσθείσης τῆς πόλεως ἡ πτῶσις αὐτῆς ἦν ἁπλοῦν ζήτημα χρόνου. Ταχέως οἱ πολιορκούμενοι ἔμειναν ἄνευ τροφῶν, δὲν ἐβράδυναν δὲ νὰ ἐξαντλήσωσι πᾶν μέσον δυνάμενόν πως νὰ κολάσῃ τὴν ἀνάγκην τροφῆς. Εἰς σκελετώδη κατάστασιν περ ἦλθε τῶν κατοίκων τὸ πλεῖστον· αἱ ὁδοὶ ἐπληρώθησαν ἐκ τῶν θυμάτων τῆς ἀσιτίας, ὡσημέραι ἀεὶ πολυαριθμοτέρων καθ στωμένων. Οὐχ' ἧττον πάντα τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας οἱ κάτοικοι ὑπέμενον προσδοκῶντες, πλὴν μάτην, ἐπικουρίαν ἀπὸ τῶν Ἄγγλων, ὧν σύμμαχοι διετέλουν. Τέλος μετὰ 14 μηνῶν καὶ 16 ἡμερῶν ἀποκλεισμόν, ἡ πόλις παρεδόθη. Λουδοβίκος δ' ὁ ΙΓ' εἰσελθὼν εἰς αὐτὴν δὲν εὗρε πλέον ἐπιζῶντας ἐκ τῶν 28,000 κατοίκων αὐτῆς ἢ πεντακισχίλιους ἐν οἰκτροτάτῃ καταστάσει καὶ μόλις δυναμένους νὰ τείνωσιν ἱκέτιδας χεῖρας. Εἰς τοὺς ἐπιζήσαντας ἀφέθη ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία, τὰ προνόμια ὅμως τῆς πόλεως ἔπεσαν μετὰ τῶν τειχῶν αὐτῆς. Ἔκτοτε ἡ Ροσέλλη δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν αὐτῆς ἐπισημότητα. Ἐμπορικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς Ἀμερικῆς ἢ τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς ἐπανέφερόν πως βραδύτερον ζωὴν ἐν αὐτῇ καὶ πλούτου νέας πηγάς, πλὴν προσκαίρως· νῦν δὲ πᾶν σχεδὸν σωζόμενον ἐν αὐτῇ μεγαλεῖον, εἶναι λείψανον χρόνων εὐτυχεστέρων καὶ κατὰ μέγα μέρος μόνον σκιά.

III

Ἡ νῦν πόλις κατὰ μέγα μέρος διατηρεῖ τὸν παλαιὸν αὐτῆς χαρακτῆρα· ἡ δ' ὄψις αὐτῆς εἶναι μελαγχολικὴ καὶ ἥκιστα εὔθυμος. Τοῦτο δὲ προκύπτει τὸ μὲν ἐκ τῆς ὀλίγης κινήσεως κατὰ τὰς ὁδοὺς, τὸ δ' ἐκ τῶν στοῶν (porches), αἵτινες σκέπουσι τὰ πεζοδρόμια τῶν κυριωτέρων ὁδῶν, καὶ τῶν ὁποίων ἡ κατασκευὴ φαίνεται ὅτι ὑπηγορεύθη ὑπὸ τῶν συχνῶν σεισμῶν εἰς οὓς ὑπόκειται τῆς πόλεως τὸ ἔδαφος. Τὰ ἐν αὐτῇ μεταιωνικὰ μνημεῖα εἰσὶ πολυάριθμα· διατηροῦνται δὲ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας. Κύριον τῆς πόλεως ἐγκαλλώπισμα εἶναι τὸ δημαρχεῖον, ἔργον ἐναρμονίου ἀρχιτεκτονικῆς, ὠχυρομένον δὲ δι' ὑψηλοῦ περιβόλου φέροντος ἐπάλξεις καὶ πυργίσκους. Περιεργότατοι εἶναι καὶ οἱ πύργοι οἱ φρουροῦντες τὴν στενὴν εἴσοδον τοῦ παλαιοῦ λιμένος μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνηρτᾶτο ἡ φράττουσα τὸν λιμένα ἅλυσις· ἐπίσης δ' ὁ πλησίον πύργος τοῦ φάρου, ὅστις ἐπιστέφεται εἰσέτι ὑπὸ τῆς λιθίνης πυραμίδος, ἐν ᾗ ἥπτετο τὸ ὁδηγοῦν τοὺς ναυτιλλομένους φῶς. Οἱ πύργοι οὗτοί εἰσι τὰ μόνα λείψανα τῶν ὑπὸ τοῦ Richelieu κατεδαφισθέντων τειχῶν τῆς πόλεως. Εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος προκύπτουσι δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἐκ τῆς ξηρᾶς, ὁρατὰ εἰσέτι ἐν τῇ θαλάσσῃ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀμπώτιδος, τὰ δύο προχώματα, δι' ὧν κατώρθωσεν ὁ Richelieu νὰ ἐμποδίσῃ τὸν εἴσπλουν τοῦ λιμένος εἰς τὰ ἐφωδιάζοντα τὴν πόλιν πλοῖα.

Σχετικῶς πρὸς τὸ ὀλιγάριθμον τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἡ πόλις ἀριθμεῖ πολλὰς οἰκογενείας πλουσίας ἢ καὶ ἐξ εὐγενῶν, κατοικούσας σχεδὸν πάσας εἰς ἰδίαν συνοικίαν, ὀλίγον δὲ κοινωνούσας πρὸς τοὺς λοιποὺς τῆς πόλεως κατοίκους. Οὕτως ἡ κοινωνικὴ αὕτη τάξις ἔχει ἰδίας διασκεδάσεις, ἰδίους περιπάτους, ἴδια λουτρά.

Κάλλιστος τῶν περιπάτων τῆς Ροσέλλης εἶναι ὁ τοῦ Mail, οὕτω κληθεὶς ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου παιδιᾶς, ἀποτελούμενος ἀπὸ εὐρὺν χλοερὸν τάπητα ἑξακοσίων μέτρων μήκους, ἁπλούμενον παρὰ τὴν ἀκτὴν ἔξω τῆς πόλεως, περιβαλλόμενον δὲ ὑπὸ γηραιῶν πτελεῶν. Παρ' αὐτὸν εὑρίσκονται τὰ λουτρὰ τοῦ Mail μετὰ ἐκτεταμένου ὡραίου κήπου καὶ κομψῆς λέσχης ἐν ᾗ πολλαὶ ἑορταὶ (συναυλίαι χοροὶ κτλ.) ἐτελέσθησαν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ συνεδρίου.

Τὸν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔρωτα τῶν Ροσελλαίων

ἱκανῶς τεκμηριοῦσι τὰ πολυάριθμα ἐν τῇ πόλει αὐτῶν ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα. Οὕτως εὑρίσκει τις αὐτόθι βοτανικὸν κῆπον, φυσιογραφικὰ μουσεῖα, μουσεῖον ἐθνογραφικόν, ἀρχαιολογικόν, καλλιτεχνικόν, ὧν σκοπὸς κύριος εἶναι ἡ συλλογὴ ἀντικειμένων ἀναγομένων εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ῥοσέλλης. Αἱ διάφοροι αὗται συλλογαὶ ἀνήκουσιν εἰς ἑταιρίας ἐπιστημονικάς, ἀπαρτιζούσας μετ' ἄλλων τινῶν τὴν ἐγχώριον ἀκαδημίαν

Ἡ βιομηχανία τῆς Ῥοσέλλης ἤκμαζεν ἱκανῶς κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα· ἀπό τινων ὅμως ἐτῶν περιορίζεται κυρίως ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, ἅλατος, ὀστρέων, θαλασσίων μυῶν (moules μύδια) τεταριχευμένων ἰχθύων κτλ. Τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως εἶναι ἐπίσης περιωρισμένον. Ὁ λιμὴν αὐτῆς ἐν τούτοις φέρεται εἰκοσιπέντε περίπου ἀτμόπλοια, πρὸς δὲ περὶ τὰ χίλια ἁλιευτικὰ σκάφη. Οἱ Ῥοσελλαῖοι ἐρείδοσιν πολλὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας ἐπὶ τοῦ νέου λιμένος, «port de Pallice», ὅστις κατασκευάζεται νῦν οὐ μακρὰν τῆς Ῥοσέλλης κατὰ τὰ σχέδια τοῦ διακεκριμένου ὑδρογράφου μηχανικοῦ κ. Bonquet de la Grye· πιστεύουσι δ' ὅτι διὰ τοῦ εὐρυχώρου καὶ ἀσφαλοῦς τούτου λιμένος τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως αὐτῶν ἀναπτυχθήσεται λίαν ἐν χρόνῳ βραχεῖ.

Τοιαύτη ἐν συντομίᾳ ἡ ξενίζουσα ἡμᾶς πόλις.

IV

Ἡ ἐπίσημος ἔναρξις τοῦ συνεδρίου ἐγένετο τὴν Πέμπτην 24 Αὐγούστου (ν.), ὑπὸ τοὺς εὐρεῖς θόλους τοῦ Oratoire, ἄλλοτε ναοῦ τῶν διαμαρτυρομένων. Ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ αὐτοῦ λόγῳ ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Janssen, ὁ γνωστὸς διάσημος ἀστρονόμος, ἀφ' οὗ ηὐχαρίστησεν ἐκ μέρους τῆς ἑταιρίας τὴν φιλοξενοῦσαν τὸ συνέδριον πόλιν τῆς Ῥοσέλλης, ἐξῆρε δὲ τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς παρελθόν, ἐπραγματεύθη «Περὶ τῶν ἐν τῇ φυσικῇ ἀστρονομίᾳ μεθόδων» ὁμιλήσας περὶ τῶν ἀνακαλύψεων τῶν ὀφειλομένων εἰς τὸ τηλεσκόπιον, τὴν φασματικὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν φωτογραφίαν, τοὺς ἰσχυροτάτους τούτους μοχλοὺς τῆς «φυσικῆς ἀστρονομίας,» νεωτάτου ἐπιστημονικοῦ κλάδου, σκοποῦντος, ὡς γνωστόν, τὴν διὰ θετικῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων σπουδὴν τῆς φυσικῆς συστάσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων. Μετ' αὐτὸν ὁ Δήμαρχος τῆς Ῥοσέλλης κ. Δώρ, προσηγόρευσεν ἐκ μέρους τῆς πόλεως τοὺς συνελθόντας ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἐκφράσας τὴν ἄκραν εὐαρέσκειαν αὐτῆς ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τῆς «Association Française», ἐξ ἧς πολλὰ ἐν τῷ μέλλοντι προσδοκᾷ ἡ Ῥοσέλλη. Ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας κ. Trelat, διευθυντὴς τῆς ἐν Παρισίοις εἰδικῆς σχολῆς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, λαβὼν μετὰ ταῦτα τὸν λόγον συνώψισε λίαν δεξιῶς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως Ῥοσέλλης, ἀφ' οὗ δ' ὑπέμνησε τὰς ἀπωλείας ἀνδρῶν διασήμων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἃς ὑπέστη ἡ Ἑταιρία κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, παρέσχε γλαφυροτάτην εἰκόνα τῆς Ἀλγερίας, ἐν ᾗ εἶχε συγκροτηθῆ τὸ περυσινὸν τῆς Ἑταιρίας συνέδριον. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ταμίου κ. Masson ἔκθεσιν περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς ἑταιρίας διελύθη, τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς παιανιζούσης τὴν μασσαλιώτιδα. Ἐκεῖθεν δὲ τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν τμήματα, προέβησαν δ' εἰς ἐκλογὴν τῶν προεδρείων καὶ κανονισμὸν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν. Τὴν δ' ἑσπέραν ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως ὑποδοχὴ τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου ἐν ταῖς μεγαλοπρεπέσιν αἰθούσαις τοῦ δημαρχείου, λαμπρῶς φωταγωγηθέντος.

Τὸ συνέδριον τῆς Ῥοσέλλης ὡς καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ, ἀπηρτίσθη ἐκ δεκαεξ τμημάτων, τῶν ἑξῆς· μαθηματικῶν, ἀστρονομίας καὶ γαιοδαισίας, μηχανικῆς, ναυτικῶν, πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς μηχανικῆς (génie civil et militaire), φυσικῆς, χημείας, μετεωρολογίας, γεωλογίας καὶ ὀρυκτολογίας, βοτανικῆς, ζωολογίας καὶ ζωοτεχνίας, ἀνθρωπολογίας, ἰατρικῶν ἐπιστημῶν, ἀγρονομίας, γεωγραφίας, πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ παιδαγωγίας.

Αἱ συνεδριάσεις τῶν τμημάτων ἀρξάμεναι τὴν παρασκευήν, 25 Αὐγούστου, συνεχίσθησαν σάββατον, δευτέραν, τετάρτην καὶ πέμπτην (26, 28, 30 καὶ 31 Αὐγούστου). Αἱ ἐν τοῖς διαφόροις τμήμασι γενόμεναι κοινοποιήσεις ἦσαν πολυάριθμοι· περὶ τούτων σημειῶ τινα ἐνταῦθα, ἐφ' ὅσον τὰ καθήκοντα γραμματέως τοῦ μαθηματικοῦ τμήματος καὶ τὸ σύγχρονον τῶν συνεδριάσεων τῶν διαφόρων τμημάτων μοὶ ἐπέτρεπον νὰ γνωρίζω. Ἐπὶ σπουδαιότητι καὶ πλούτῳ κοινοποιήσεων διεκρίνετο ἰδίᾳ τὸ μαθηματικόν, τὸ ἀνθρωπολογικὸν καὶ τὸ ἰατρικὸν τμῆμα. Ἐν τῷ μαθηματικῷ τμήματι πλὴν ἄλλων ἐνδιαφερουσαι λίαν κοινοποιήσεις ἦσαν ἡ τοῦ Tchebichefi περὶ νέας λογιστικῆς μηχανῆς, ἡ τοῦ Ferrero περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ γαιοδαιτικῶν ἔργων κτλ. ἐν τῷ φυσικῷ τμήματι ἡ τοῦ Marcel-Depres περὶ τοῦ μηχανικοῦ ἰσοδυνάμου τῆς θερμότητος, ἡ τοῦ Brard περὶ νέου συστήματος ἠλεκτρογόνων μηχανῶν κτλ. Ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀνθρωπολογικῷ τμή-